

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 24.10.2005
KOM(2005) 517 slutlig

RAPPORT FRÅN KOMMISSIONEN

**Årsrapport om den Europeiska unionens verksamhet inom forskning och
teknisk utveckling 2004**

{SEK(2005) 1326}

RAPPORT FRÅN KOMMISSIONEN

Årsrapport om den Europeiska unionens verksamhet inom forskning och teknisk utveckling 2004

1. INLEDNING

Den här årsrapporten omfattar utvecklingen och verksamheten under 2004. Den har utarbetats i enlighet med artikel 7 i Euratomfördraget¹, artikel 173 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen² och artikel 4 i beslutet om sjätte ramprogrammet³.

Den åtföljs av det bifogade arbetsdokumentet från kommissionen, som innehåller mer detaljerad rapportering och statistik. Huvudkapitlen behandlar verksamheten och de resultat som uppnåddes under 2004 samt utvecklingen inom forskning och teknisk utveckling i EU:s medlemsstater. De statistiska tabellerna finns i en separat bilaga.

2. GEMENSKAPENS VERKSAMHET INOM FORSKNING OCH TEKNISK UTVECKLING

2.1. Genomförande av sjätte ramprogrammet

Genomförandet av sjätte ramprogrammet har varit lyckat. Det introducerades 2002 med en budget på 17,5 miljarder euro för perioden 2002-2006, som i takt med unionens utvidgning ökades till 19,2 miljarder euro. Riktade insatser har också gjorts för att uppmuntra deltagande från de nya medlemsstaterna.

Under 2004 lämnades knappt 16,000 förslag in med fler än 84,400 deltagare. Nästan 2,000 av dessa förslag valdes ut för finansiering (med cirka 13,700 deltagare).

Under 2004 undertecknades nästan 2,100 kontrakt med ett totalt EG-bidrag på mer än 4,2 miljarder euro.

Under rubriken ”Integrering och förstärkning av det europeiska forskningsområdet” lämnades mer än 7,300 förslag in och av dem valdes nästan 1,100 ut för finansiering med fler än 11, 400 deltagare. Flertalet av förslagen (ungefär 4,200 stycken) rörde de sju tematiska områdena i sjätte ramprogrammet och ett betydande antal avsåg horisontell verksamhet med små och

¹ ”Kommissionen skall säkerställa att programmen genomförs och varje år lägga fram en rapport för rådet om detta.”

² ”I början av varje år skall kommissionen överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet. Rapporten skall särskilt avse dels verksamheterna inom området för forskning och teknisk utveckling och spridningen av resultaten av dessa verksamheter under det föregående året, dels arbetsprogrammet för det innevarande året.”

³ I artikel 4 i beslut nr 1513/2002/EG av den 27 juni 2002 fastställs följande: ”I den årliga rapport som kommissionen skall lägga fram i enlighet med artikel 173 i fördraget skall den i detalj redogöra för framstegen med att genomföra sjätte ramprogrammet, särskilt med att uppnå målen och uppfylla prioriteringarna (...). Rapporten skall även innehålla information om finansiella aspekter och om instrumenten har använts.”

medelstora företag inblandade och de särskilda åtgärderna som stöd för internationellt samarbete.

De nya verksamheterna ”Vetenskapligt stöd till politikområden” och ”Ny och framväxande vetenskap och teknik” inom sjätte ramprogrammet har också varit framgångar med mer än 120 förslag som valts ut för finansiering.

Under rubriken ”Att strukturera det europeiska området för forskningsverksamhet” inkom fler än 8,500 förslag under 2004 och en övervägande majoritet (ca 7,900) av dessa gällde åtgärderna för mänskliga resurser och rörlighet. Mer än 800 förslag valdes ut för finansiering, och av dem gällde 90 % mänskliga resurser och rörlighet, och de övriga omfattade finansieringsåtgärder på områdena ”Forskning och innovation”, ”Forskningsinfrastruktur” och ”Vetenskap och samhälle”.

Av de förslag som lämnades in under 2004 avsåg ungefär 900 stycken de nya instrumenten integrerade projekt och expertnätverk. Av dessa valdes cirka 150 ut för finansiering. Under 2004 undertecknades 165 kontrakt för integrerade projekt och 76 för expertnätverk.

Arbetsprogrammen för sjätte ramprogrammets särskilda program har uppdaterats vid ett flertal tillfällen. I slutet av 2004 hade EG-programmet för integrering och förstärkning av det europeiska forskningsområdet uppdaterats 14 gånger, EG-programmet för strukturering av det europeiska forskningsområdet uppdaterats åtta gånger och arbetsprogrammet för kärnenergiprogrammet uppdaterats två gånger. Varje uppdatering föranleder nya ansökningsomgångar. I slutet av 2004 hade över 120 ansökningsomgångar utlysts inom ramen för sjätte ramprogrammet.

En genomgång av hur effektiva instrumenten inom sjätte ramprogrammet varit inleddes i slutet av 2003 av en oberoende högnivåpanel under ledning av professor R. Marimón. I slutet av juni 2004 lämnade panelen in sin slutrapport⁴. Den panel som bedömde de nya instrumenten (expertnätverk och integrerade projekt) stödde de mål instrumenten hade, men föreslog samtidigt vissa ändringar av genomförandet. I slutet av augusti 2004 lade kommissionen fram sitt officiella svar på rapporten och har även fortsatt att genomföra korrigerande åtgärder samt infört en handlingsplan för att rationalisera och påskynda genomförandet av ramprogrammet.

En femårsutvärdering av perioden 1999-2003 utfördes av högnivåexpertpanelen som leddes av Dr. E. Ormala. Panelen betonade den betydelse ramprogrammen har i fråga om att utveckla Europas kunskapsbas och åtgärda bristerna i den europeiska forskningen, främst i fråga om forsknings- och verksamhetsnätverk. Panelens rekommendationer rörde både sjätte ramprogrammet och framtida ramprogram, främst förespråkade man en kraftig ökning av forskningsmedlen och inrättandet av ett europeiskt forskningsråd och teknikplattformar. Utvärderingen stöddes i efterhand av flera konsekvensundersökningar. I konsekvensundersökningen av femte ramprogrammet fastställdes att programmet hade gynnat forskning av strategisk vikt, som inte skulle ha kommit till stånd utan stöd från EU.

⁴ KOM(2004) 574, SEK(2004) 1057, 27.8.2004.

2.2. Övriga åtgärder för att skapa ett europeiskt forskningsområde

Förutom ramprogrammet, har Europeiska unionen vidtagit flera andra viktiga åtgärder för att skapa ett europeiskt forskningsområde, vilket är ett av DG Forsknings viktigaste mål.

Handlingsplanen ”Investering i forskning”, som börjat användas, har redan resulterat i några konkreta resultat, nämligen 25 teknikplattformar. Flera av dessa teknikplattformar har redan kommit långt i fråga om att utveckla strategiska forskningsagendor. Dessutom har man samordnat forskningspolitiken i olika länder genom den så kallade öppna samordningsmetoden (med medverkan av Kommittén för vetenskaplig och teknisk forskning (CREST) (se i avsnitt 3.1 nedan).

Insatser har också gjorts för att locka till sig de bästa forskarna i Europa och för att förbättra deras forskarkarriärer, till exempel genom visum för forskare från tredje land⁵, utarbetandet av ett förslag till en rekommendation om en europeisk stadga för forskare och riktlinjer för rekrytering av forskare, ERA-länken som kopplar ihop europeiska forskare som arbetar i USA och ERA-MORE som är det europeiska nätverket för centrum för rörlighet för europeiska forskare.

Meddelandet ”Mot en europeisk strategi för nanoteknik”⁶ utlöste en politisk debatt om denna nyckelteknik för det 21:a århundradet, som syftar till att utveckla produkter, teknikslag och system på atom- och molekylnivå som kommer att underlätta livet och som kan användas inom flera områden, till exempel hälsa, miljö och säkerhet.

Som bidrag till att inrätta en oberoende europeisk kapacitet för satellitobservationer och fjärranalyser, lade kommissionen fram en plan för genomförande av den andra fasen (2004-2008) av GMES (Global övervakning för miljö och säkerhet)⁷ i nära samarbete med Europeiska rymdorganisationen. Tillsammans med det strategiskt viktiga navigations satellitprojektet Galileo, kommer det här initiativet att utgöra en integrerad del av det europeiska rymdprogrammet som för närvarande utarbetas.

I Gruppen för jordobservation (GEO), som har som mål att till februari 2005 utveckla en tioårs genomförandeplan för ett omfattande, samordnat och hållbart globalt jordobservationssystem (GEOSS), delas ordförandeskapet mellan Europeiska kommissionen, Förenta staterna, Japan och Sydafrika. Av GEO:s 55 medlemsländer är 20 % europeiska. Kommissionen stödjer förberedandet av genomförandeplanen för GEOSS och samordnar den europeiska hållningen.

Europeiska unionen bidrog till att uppnå enighet mellan parterna om den geografiska placeringen av ITER-projektet i franska Cadarache, som valdes enhälligt av rådet, och om var ITER:s kompletterande verksamhet skulle bedrivas. ITER-projektet skall leda till att det byggs en kärnfusionsreaktor i samarbete mellan Europeiska unionen, Japan, Förenta staterna, Kina, Sydkorea och Ryssland. Om man kan visa att den typen av ren energikälla är livskraftig, skulle det vara ett stort steg mot att klara de ökande energibehoven.

⁵ KOM(2004) 178, 16.3.2004.

⁶ KOM(2004) 338, 12.5.2004.

⁷ KOM(2004) 65, 3.2.2004.

Den nya förberedande åtgärden om säkerhetsforskning⁸ syftar till att främja utarbetandet av en strategisk forskningsagenda för att fylla gapet mellan civil forskning som stöds av gemenskapens ramprogram och nationella och mellanstatliga initiativ.

Undertecknandet av vetenskapliga och tekniska avtal med Brasilien och Mexiko samt ratificeringen 2004 av avtal med Tunisien och Marocko betonade ytterligare den internationella dimensionen i det europeiska forskningsområdet.

Meddelandet ”Europa och grundforskningen”⁹ lades fram i början av 2004. I det betonas vikten av ett nytt stödsystem för grundforskning som enbart skall baseras på vetenskaplig skicklighet, dvs. genom Europeiska forskningsrådet. Diskussionerna om meddelandet bidrog också till förberedelserna av förslaget till sjunde ramprogrammet.

3. UTVECKLING I MEDLEMSSTATERNA OCH TILLÄMPNING AV DEN ÖPPNA SAMORDNINGSMETODEN

3.1. Den öppna samordningsmetoden som stöd för att uppnå Barcelonamålen

Den öppna samordningsmetoden är en åtgärd från gemenskapen som skall bidra till utbyte av politiska erfarenheter och integrering av politiska åtgärder genom att man uppmuntrar och underlättar ömsesidigt utbyte av kunskaper och bästa metoder. Under 2004 tillämpades metoden för första gången på forskningspolitiken med goda resultat. CREST-rapporten om denna inledande tillämpning av samordningsmetoden på handlingsplanen för treprocentsmålet antogs i oktober och överlämnades till rådet och kommissionen. Rapporten innehåller 30 rekommendationer för forskningspolitiken. Medlemsstaterna och rådet erkände det mervärde som samordningsmetoden inneburit för forskningen och följaktligen fattades beslut om fortsatt tillämpning av metoden.

Under den första tillämpningsomgången av metoden riktades viss kritik mot att informationskraven för medlemsstaterna var tämligen betungande. I den andra omgången, som inleddes i början av 2005, hade man därför förenklat rutinerna. Den andra omgången är fokuserad på följande fem områden:

- Att uppmuntra reformering av offentliga forskningscentra och universitet, främst för att öka tekniköverföringen till samhället och industrin.
- Att utforma åtgärder som skall gynna tillväxten hos nystartade forskningsintensiva små och medelstora företag.
- Att utforma och utvärdera åtgärder på skatteområdet för att främja forskning, utveckling och innovation inom industrin.
- Att förbättra utformningen och genomförandet av nationella politiska åtgärder.
- Att behandla frågor som rör immateriell äganderätt i den offentliga sektorn.

⁸ KOM(2004) 72, 3.2.2004.

⁹ KOM(2004) 9, 14.1.2004.

Ovanstående områden togs fram mot bakgrund av resultaten från den första omgången, och kommer att bidra till att analysen blir både bredare och djupare. De grupper som ansvarar för områdena kommer att rapportera till Crest, som behåller sin särskilda roll i fråga om att rapportera till både kommissionen och rådet. Crest förväntas anta en rapport om den andra omgången i mars 2006.

Förutom insatserna under den första omgången, infördes i den reviderade Lissabonstrategin en förenklad nationell rapportering om strategin. Framförallt skall medlemsstaterna anta nationella reformprogram, som skall presenteras för kommissionen. Dessa program skall innehålla rapporter om de flesta öppna samordningsmetoder, däribland målet att tre procent av BNP skall gå till forskning.

I fråga om öppna samordningsmetoder som tillämpas på mänskliga resurser inom forskningen, har styrgruppen för genomförande av strategin för rörlighet bedrivit verksamhet sedan 2002. Styrgruppen består av representanter från medlemsstaterna och dess arbete har lett till konkreta resultat i fråga om att förbättra forskares rörlighet, vilket årligen rapporterats i så kallade genomföranderapporter och till Crest inom ramen för genomförandet av handlingsplanen för treprocentsmålet. Både medlemsstaterna och kommissionens avdelningar har varit mycket nöjda med samarbetet.

3.2. Trender i forskningsinvesteringar

Den allmänna trenden inom EU-25 under perioden 2000-2003 för FoU-intensitet pekar på att en stagnation inte är långt borta¹⁰. Den svaga utvecklingen kan främst förklaras av den låga tillväxttakten för FoU-intensiteten i de tre länder som satsar mest på forskning och teknisk utveckling, nämligen Tyskland, Frankrike och Förenade kungariket, som tillsammans står för cirka två tredjedelar av de totala forskningsanslagen i EU-25.

Den årliga tillväxttakten för FoU-intensiteten på 0,7 % (den genomsnittliga årliga tillväxten mellan 2000 och 2003) är långt ifrån tillräcklig om man vill nå treprocentsmålet år 2010. Om trenden håller i sig (dvs. om man tänker sig en linjär fortsättning av trenden för perioden 2000-2003), kommer FoU-intensiteten i EU att ligga på ungefär 2,20 % år 2010. EU:s FoU-intensitet växer dock snabbare än i USA, där privata investeringar i FoU har minskat betydligt sedan 2000. Följaktligen håller EU-25 sakta men säkert på att komma ifatt USA. Tillväxttakten för FoU-intensitet i Japan är högre än i både EU och USA. Det till synes goda resultatet kan dock till viss del förklaras av att Japan under de senaste åren har haft låg BNP-tillväxt.

Inom EU-25 är andelen privatfinansierade FoU-utgifter betydligt lägre än i USA och Japan. Bidragen från den privata sektorn till forskningsfinansieringen har till och med sjunkit under de senaste åren både i EU och i USA, med störst minskning i USA. Omvänt har andelen företagsfinansierade FoU-utgifter ökat i Japan.

¹⁰ FoU-intensiteten motsvarar av förhållandet mellan bruttoutgifter för FoU och BNP. Samtliga indikatorer har hämtats från ”Key Figures 2005 on Science, Technology and Innovation. Towards a European Knowledge Area” (offentliggörs under 2005). Siffrorna är baserade på den senast tillgängliga tidsserien från OECD 5MSTI-2005-1) och Eurostat.

Det har ofta påpekats att treprocentsmålet i slutsatserna från Lissabon inte bara är ett utgiftsmål. Målet förutsätter en betydande ökning av antalet forskare i Europa, vilket i sin tur kräver en utbyggd forskarutbildning och fler attraktiva forskarkarriärer. Enligt beräkningar skulle det behövas ytterligare 1,2 miljoner forskare för att uppnå Lissabon- och Barcelonamålen. Av dessa behövs 500,000 för att kompensera för pensionsavgångar inom forskarvärlden och 700,000 forskare behövs som nettotillskott. Från 1997 till 2002 har antalet forskare ökat med 22,5 %, vilket motsvarar 105,000 heltidsekvivalenter.

Inom EU är antalet forskarstuderande (vilket även omfattar personer som kommer att avlägga doktorsexamen) och antalet utexaminerade från vetenskapliga och tekniska utbildningar så högt, att den ökning av antalet forskare som observerats sedan 1997 kan fortsätta. Från och med 1998 till 2001 doktorerade årligen i genomsnitt 76,750 personer, varav 44 % inom vetenskapliga och tekniska fakulteter. Under de senaste åren har antalet forskarstudenter i Europa ökat med ungefär 4 % per år, även om det i vissa länder noterats en minskning inom specifika områden, till exempel kemi och fysik.

När det gäller tillgången på mänskliga resurser inom forskningsområdet är resultatet blandat. Dåliga karriärmöjligheter i vetenskapliga yrken anges ofta som en av huvudorsakerna till att allt färre yngre människor söker sig till vetenskapliga studier, men i EU finns inga tecken som tyder på att lönerna skulle vara på väg upp för vetenskapligt och tekniskt utbildad personal. Problemet verkar snarare finnas på efterfrågesidan än på tillgångssidan. EU skulle kunna uppnå Barcelonamålen om cirka 60 % av dem som utexamineras från en vetenskaplig eller teknisk utbildning skulle gå vidare till en forskarkarriär. Nyligen gjorda undersökningar visar dock att endast 40 % av dem som doktorerat och arbetar i Förenade kungariket sysslar med forskning, antingen inom den akademiska världen (22 %) eller utanför den (18 %). Detta är ett tecken på att forskares arbetsmarknad genomgått genomgripande förändringar. Arbetskraftsefterfrågan kommer nu från fler håll än tidigare (till exempel från tjänstesektorn, transnationella företag och nystartade företag). De flesta av dessa högkvalificerade människor får arbete inom kunskapsintensiva områden som utbildning, hälsovård och socialt arbete.

Forskares ökade rörlighet mellan länder och den skärpta konkurrensen i fråga om att rekrytera toppkrafter kommer att öka trycket på att förvalta mänskliga resurser på rätt sätt inom FoU i medlemsstaterna.

3.3. Trender inom forskningspolitiken

Även om den offentliga finansieringen av FoU har fått lida beroende på allmänna budgetåtsamningar, finns det tydliga tecken på förbättringar av olika åtgärder och statens forskningsstruktur i enlighet med Lissabonagendan. Vilka åtgärder och instrument man använt skiljer sig kraftigt mellan olika länder, vilket även gäller den relativa vikt man tillmäter olika politiska åtgärder. Man är dock överens om att det behövs ökad samstämmighet mellan och integration av åtgärderna.

En första trend är att *konceptbaserade tillvägagångssätt i fråga om FoTU-politiken* i medlemsstaterna *smälter samman* till det så kallade systemramverket som använts vid beslutsfattande i exempelvis Finland, Tyskland, Sverige och Nederländerna. Det är inriktat på det övergripande "systemet" av institutioner och organisationer, som är unikt för varje land, och som främjar forskning och innovation samt anger villkor för inblandade parter och betonar hur olika typer av åtgärder hänger samman.

Den andra trenden utgörs av en allt mer *komplex blandning av politiska åtgärder*. Traditionella politiska åtgärder för forskningsfinansiering (FoU-bidrag, tekniköverföring) har utvidgats med ytterligare finansiella instrument (exempelvis riskkapitalsatsningar) och ett flertal kompletterande åtgärder i fråga om utbildning, vidareutbildning av och rörlighet för forskare, forskningsinfrastrukturer, klusterpolitik, samarbetsprogram, system för immateriell äganderätt, regleringsfrågor, den offentliga sektorns roll som användare av FoTU, företagsbildningar, hållbar utveckling, osv. Denna utveckling mot en allt mer ”horisontell” FoTU-politik har gjort att gränserna mot andra politikområden blivit otydligare, vilket kan ses som ett skäl för ökad integration av politikområden.

Den allt mer betydelsefulla vikten av *samordningsfrågor* har blivit en tredje trend som påverkar länderna i olika utsträckning. Det finska försöket med ett råd för vetenskaps- och teknikpolitik har satt avtryck i flera andra länder, till exempel Nederländerna. Forskningssystemen i många länder är dock alltför splittrade och det finns ett behov av att integrera de olika instansernas och institutionernas strategier.

Att medlemsstaternas forskningspolitik blivit allt mer ”*eupeiserad*” hänger samman med den ökade medvetenheten om det inbördes beroendet och de följer den nya fasen inom globaliseringen får för omstruktureringen av forskningssystemen. I flera länder pågår en debatt om internationaliseringen av forskningssystemen. I samtliga medlemsstater stöder Lissabonprocessen deras moderniseringspolitik, vilket överensstämmer med olika åtgärder i handlingsplanen för treprocentsmålet. Att många medlemsstater antagit investeringsmål för forskningen på tre procent är också en tydlig hänvisning till den handlingsplanen.

4. FRAMTIDSUTSIKTER

Att forskningen i ett kunskapsbaserat samhälle och i fråga om konkurrenskraft och tillväxt intar en ledande roll i Europa erkändes och bekräftades genom att forskningsmedlen fördubblades i kommissionens förslag om unionens budgetplan för perioden 2007-2013.¹¹

I juni 2004 blev meddelandet ”*Vetenskap och teknik, centrala faktorer för Europas framtida utveckling*”¹² startskottet för en politisk debatt om riktlinjerna för Europas forskningspolitik och –verksamhet. I meddelandet, som inledde förberedandet av sjunde ramprogrammet, föreslås att Europas forskning skall stärkas och att resultaten av unionens insatser skall förstärkas genom att de organiseras kring följande sex huvudmål: inrätta spetsforskningscenter genom forskningssamverkan, lansera större europeiska teknikinitiativ, stimulera grundforskning (och inrätta ett europeiskt forskningsråd), göra Europa attraktivare för de bästa forskarna, utveckla forskningsinfrastrukturer av europeiskt intresse, och förbättra samordningen av nationella forskningsprogram.

Två större samråd med berörda parter hölls efter meddelandet. Det ena gällde allmänna riktlinjer för det framtida arbetet och det andra gällde framtida tematiska prioriteringar. En konsekvensundersökning och förhandsutvärdering av sjunde ramprogrammet förbereddes. I detta arbete togs särskild hänsyn till programmets ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenser och till strävan att integrera socio-ekonomiska och prognosmässiga aspekter i prioriteringarna.

¹¹ KOM(2004) 101, 10.2.2004, KOM(2004) 487, 14.7.2004.

¹² KOM(2004) 353, 16. 6.2004.

Efter denna debatt lade kommissionen fram sitt förslag till sjunde ramprogrammet¹³ i början av april 2005.

Dessa förslag kompletteras med kommissionens förslag till nästa generations strukturfondsprogram, som också betonar att investeringar i forskning och innovation skall ses som en källa till ekonomisk tillväxt.

5. YTTERLIGARE INFORMATIONSKÄLLOR

Mer detaljerade uppgifter finns i kommissionens arbetsdokument som åtföljer rapporten. Allmänheten kan hitta ytterligare information i följande dokument:

- Årliga övervakningsrapporter om ramprogrammet och de särskilda programmen. I rapporterna finns en kortfattad och oberoende sammanfattning av framsteg och kvalitet när det gäller åtgärder för att genomföra programmen.
- Femåriga utvärderingsrapporter som tar upp gemenskapsforskningens genomförande och resultat under de fem föregående åren.
- Den europeiska rapporten om indikatorer för vetenskap och teknik med beskrivningar, statistik och utförliga analyser av gemenskapens och medlemsstaternas FoTU-verksamhet i ett globalt sammanhang.
- Rapporter med centrala siffror som offentliggörs varje år och som innehåller indikatorer för att bedöma Europas ställning inom vetenskap, teknik och innovation.
- ”Research and Development: Annual Statistics” från Eurostat om FoU, innovation, mänskliga resurser inom vetenskap och teknik, patent och högteknologiska industrier (finns gratis på Eurostats webbplats - se adress nedan - under rubriken ”Science and technology”).
- Vetenskap- och Teknikstatistik i Europa, publicerad som en del av samlingen "Panorama of the European union" (GD Forskning/Eurostat).
- Undersökningar och analyser som offentliggjorts inom ramen för gemenskapens FoTU-program och som rör frågor som är specifika för de FoTU-områden som omfattas av programmen.

De flesta av dokumenten kan hämtas eller beställas via kommissionens Internetsidor:

- Kommissionens allmänna webbplats Europa: <http://europa.eu.int/>
- Cordis, en informationswebbplats för FoTU-ramprogrammen: <http://www.cordis.lu>
- Webbplatsen för GD Forskning: <http://europa.eu.int/comm/research>

¹³ KOM(2005) 119 slutlig, 6.4.2004.

- Webbplatsen för GD Informationssamhället:
http://europa.eu.int/information_society/index_en.htm
- Webbplatsen för GD Näringsliv: <http://europa.eu.int/comm/dgs/enterprise/>
- Webbplatsen för GD Energi och transport:
http://europa.eu.int/comm/dgs/energy_transport/index.html
- Gemensamma forskningscentrets (GFC) webbplats: <http://www.jrc.cec.eu.int/>
- Eurostats webbplats: <http://europa.eu.int/comm/eurostat>